

Verslag van de themadag over bosecosysteemonderzoek in Nederland op 11 april 1984 te Wageningen

De door de werkgroep Boscosecosystemen op 11 april 1984 te Wageningen georganiseerde themadag over boscoseysteemonderzoek in Nederland werd zeer goed bezocht: ruim 70 onderzoekers uit een groot aantal instituten en universiteiten waren aanwezig. Het ochtendprogramma bestond uit een inleiding door de voorzitter van de werkgroep, prof. R. A. A. Oldeman, gevolgd door 17 korte onderzoekspresentaties. Het middagprogramma omvatte een paneldiscussie onder leiding van prof. J. J. Barkman.

In zijn inleiding schetste prof. Oldeman de voorgeschiedenis van de themadag. Als gevolg van de wens tot regelmatig onderling overleg van een kleine groep onderzoekers op het gebied van boscosecosystemen, en als resultaat van een verzoek van ZWO ter beoordeeling van een Europees onderzoeksprogramma naar Dynamiek en Functioneren van Boscosecosystemen werd op 9 juni 1983 te Wageningen de werkgroep Boscosecosystemen opgericht. De werkgroep stelde zich ten doel het "stimuleren van onderzoek naar structuur en functioneren van boscosecosystemen, met name gericht op de gematigde streken en Nederland", en zag een taak op het gebied van de coördinatie en informatie van de betrokken onderzoekers en instellingen. Hiertoe zou allereerst getracht worden om een inventarisatie te maken van het lopende boscoseysteemonderzoek in Nederland, met de onderhavige themadag als een eerste resultaat daarvan. De achterliggende vragen bij een dergelijke themadag waren, aldus de inleider, de volgende: 1) welke problemen worden vanuit de maatschappij aan het boscoseysteemonderzoek voorgelegd, m.a.w. welk onderzoeksbeleid is wenselijk; 2) hoe is de organisatie van het vakgebied op dit moment, in hoeverre kunnen onderzoeksprojecten op elkaar worden afgestemd, en tenslotte 3) welke mogelijkheden bestaan er om een gemeenschappelijk optreden vorm te geven. Een van de belangrijkste taken van het boscoseysteemonderzoek ligt in het aangeven van de mate waarin bos aan de materiële en immateriële behoeften van de samenleving kan voldoen. Gezien de huidige vormen van bosgebruik en de consequenties daarvan (o.a. degradatie) kan dit niet onderzocht worden op grond van ervaring en louter empirisch onderzoek, maar is fundamentele informatie over aard en

functioneren van bos hiervoor noodzakelijk. Een ecosystemebenadering geeft daarbij de mogelijkheid problemen en aandachtsvelden als bosreservaten, houtproductie, ontbossing en luchtverontreiniging zowel fundamenteel als gericht naar de praktijk te bestuderen.

Een aanzet tot beantwoording van de vraag naar de organisatie van het vakgebied op dit moment kan worden gegeven door themadagen als deze. Een dergelijke onderzoeksinventarisatie kan helpen de lacunes in het onderzoek op te sporen. Aangaande de eventuele vormgeving van een gezamenlijk optreden wijst de inleider op de tot dusverre onofficiële status van de werkgroep boscosecosystemen. De werkgroep zal zich naar aanleiding van de resultaten van de themadag beraden over de verder te ondernemen activiteiten, en op de meest geschikte vorm daarvoor.

De daaropvolgende onderzoekspresentaties lieten in vogelvlucht het scala van de Nederlandse onderzoeksinspanningen op dit gebied zien, verdeeld in abiotische componenten (Verstraten en Bouten, Van de Westeringh, Van Breemen, Veen en Mulder), biotische componenten (Kuiters en Ernst, Arnolds en Barkman, Joosse-van Damme, Bongers, Van de Veen) en Typologie en Dynamiek (Ott, Farjon, Kuiper, Koop, Wiegers, Van Hees en Fanta, Van der Werf, Mohren).

Met de paneldiscussie 's middags werd getracht een samenhangend beeld op te bouwen van het gepresenteerde onderzoek. Het panel bestaande uit Fanta, Koop, prof. Joosse-van Damme, prof. Verstraten en o.l.v. prof. Barkman, kon daartoe reageren op door de aanwezigen ingeleverde vragen, ingedeeld naar bovenvermelde thema's.

Bij de thema's werd door Fanta opgemerkt dat de meeste van de gepresenteerde onderzoekingen hetzij beschrijvend en inventariserend van aard waren, hetzij gericht waren op het functioneren van afzonderlijke ecosystemen. Het vergelijkende onderzoek (rangschikking en classificatie van ecosystemen) alsmede het onderzoek naar kwantificering van algemene functionele relaties kwam slechts in enkele prestaties naar voren.

Bij de typologie in het algemeen, en bij de keuze van

de afzonderlijke onderzoeksobjecten werd gevraagd naar de verschillen tussen de gehanteerde typologieën (Van den Wijngaard, Barkman, Oldenkamp) en naar de bruikbaarheid van het concept van de Potentiële Natuurlijke Vegetatie (Van den Wijngaard, Van der Veen). Vooral dit laatste (PNV als uitgangspunt voor classificatie) werd bekritiseerd gezien de huidige veranderingen in de uitwendige bepalende factoren (luchtverontreiniging e.d.).

Een algemeen probleem bij de gehanteerde typologieën is dat als criteria voor classificatie en typologie meestal de minst veranderlijke en best waarneembare kenmerken van een systeem gekozen worden. In ecologisch opzicht zijn echter juist de sterk veranderende factoren in het ecosysteem van belang (Verstraten). De typologie kenmerkt zich veelal door een toestandanalyse, terwijl functioneel gericht ecosysteemonderzoek vooral bestaat uit een procesmatige benadering. Voorlopig zal er geen andere mogelijkheid zijn dan de bestaande typologieën te hanteren in een pragmatische benadering (d.w.z. onderzoeks- en doelstellingsgebonden) (Barkman).

Concluderend werd een gebrek aan functionele inbreng in de gebruikelijke typologieën geconstateerd, waarbij dit bezwaar sterker naar voren treedt bij sterk veranderende randvoorwaarden (bv. sterke antropogene invloed, luchtverontreiniging).

Bij het lopende onderzoek naar dynamiek van boscystemen werd opgemerkt dat juist hier het probleem van de representativiteit van de onderzochte opstanden belangrijk is. Het onderzoek naar dynamiek en veranderingen van een ecosysteem gedurende een groot aantal jaren maakt een zorgvuldige keuze van de gebruikte proefperken nodig. Het probleem hierbij is o.a. dat er in de Nederlandse situatie veel pioniersbos op relatief jonge grond staat waarbij het doeltypen vaak geheel verschillend is van de huidige opstanden (Koop). Aansluitend hierop werd de vraag gesteld in hoeverre de rekenmodellen zoals gebruikt door de verschillende onderzoekers elkaar aanvullen en onder één noemer te brengen zijn (Wiegiers). In het algemeen is het zo dat de gebruikte modellen sterk afhankelijk zijn van het doel van het betreffende onderzoek (Koop). Juist op het terrein waar de verschillende modellen elkaar raken zou de werkgroep Boscystemen een zinvolle inbreng kunnen hebben.

Het is een achterhaald idee om naar een allesomvattend model toe te werken. Inmiddels is gebleken dat een dergelijk model – indien al mogelijk – zeer onpraktisch en tijdrovend zou zijn. Het uitgangspunt is momenteel dat afhankelijk van de onderzoeksdoelstelling een bewuste keuze voor een bepaalde methode en/of model gemaakt moet worden (Veen, Mohren). Deze opmerking is eveneens van toepassing op het voorgestelde Europese onderzoeksprogramma waarin te wei-

nig differentiatie is naar verschillende modelmatige benaderingen (Oldeman).

In de discussie over functionele aspecten van boscystemen werd nog het belang van het ondergrondse deel van het ecosysteem naar voren gehaald: structuur en functie van wortelstelsels (Wiegiers). Hierbij valt tevens te denken aan de rol van microflora en -fauna in het bodemcompartiment. Dienaangaande vindt er momenteel fundamenteel onderzoek plaats (Joosse-van Damme, Barkman) ten dele geïntegreerd in meer omvattend boscysteemonderzoek (Wijs-ter).

Wat betreft structuur en functie van het wortelstelsel werd nog gewezen op het belang daarvan in combinatie met de bovengrondse structuur (herverdeling neerslag) voor de hydrologische kringloop (Veen, Van Roestel).

De nauwe relatie tussen hydrologische en nutriëntenkringloop komt sterk naar voren in biochemische balansstudies (Verstraten). De daarin optredende veranderingen in de laatste decennia, met name waar het de stikstofhuishouding betreft, zijn groot, en het is de vraag welke consequenties dit heeft voor de diverse takken van ecosysteemonderzoek (Van Breemen). Deze consequenties zijn vooral belangrijk in bossen, gezien het feit dat deze in Nederland vaak op armere groeiplaatsen voorkomen, terwijl er in de akkerbouw veelal sprake is van een overaanbod van nutriënten als gevolg van bemesting.

Gevolgen van een verhoogde stikstof-input zijn onder andere veranderingen in de begroeiing, bv. een toename van N-indicator soorten (Van Dobben, Barkman), en mogelijke gebreksverschijnselen in het bestaande bos door opheffing van het N-tekort waarna bv. fosfor groei limiterend kan worden (Ernst, Mohren). In de stikstofhuishouding zijn de heterotrofe organismen in de bodem van groot belang (Joosse-van Damme).

Gezien het scala van onderzoekspresentaties in het ochtendprogramma werd concluderend gesteld dat de fysiologische aspecten van het ecosysteem vrijwel niet vertegenwoordigd waren (Veen). Dit komt overeen met de constatering dat er sprake is van veel beschrijvend en relatief weinig verklarend onderzoek. Bij dit laatste werd tevens kritiek geuit op de mate waarin de onderzochte systemen representatief zijn voor het bosbestand in Nederland (Oldenkamp). Hierbij werd nog gewezen op de reeds ingestelde bosreservaten als potentiële onderzoeksobjecten (Van den Tweel).

Ter afsluiting van de themadag werd door de voorzitter van het panel getracht een aantal ecosysteemaspecten naar voren te halen die tot dusverre niet of weinig genoemd waren. Bij de abiotische componenten: het belang van microklimatologisch onderzoek in bos,

zowel in relatie tot de kieming van bomen, als met betrekking tot het voorkomen van kruiden, mossen, fungi en bodemfauna. Aangaande de typologie: het ontbreken van een classificatiesysteem op basis van structuur, en het ontbreken van een onderlinge vergelijking van de gebruikte typologieën en classificatiesystemen; bij dynamiek en functioneren: onderzoek naar de fysiologie van de gehele opstand en van de symbionten van de individuele bomen (dit speciaal in relatie tot atmosferische depositie), onderzoek naar de rol van insecten in het ecosysteem (o.a. in de vorm van onderzoek naar ziekten en plagen), en de invloed van de bodemfauna op de strooiselvertering.

Concluderend kon worden gesteld dat de themadag, wat betreft het inventariserende deel, geslaagd was. Gezien het oriënterende karakter van de dag leek het niet zinvol om reeds nu tot aanbevelingen voor onderzoeksprioriteiten te komen. Besloten werd om de werkgroep Bosesystemen op te dragen omstreeks eind 1984 nogmaals een dergelijke themadag te organiseren, waarbij dan op grond van de huidige onderzoeksinventarisatie een of enkele concrete probleemvelden uitgelicht zouden kunnen worden.

H. Koop
G. M. J. Mohren

Persberichten Ministerie van Landbouw en Visserij

Geen extra middelen voor nationale landschappen

Budgettaire redenen maken het onmogelijk nog langer financiële rijksmiddelen in het vooruitzicht te stellen voor uiteenlopende, niet tot regulier beleid behorende maatregelen en activiteiten zoals die in de afgelopen jaren in de proefgebieden Nationaal Landschap zijn uitgevoerd. Dit betekent echter niet dat de bemoeienis van de rijksoverheid met de instandhouding van de natuurlijke en landschappelijke waarden en het bevorderen van recreatief gebruik in deze gebieden zal ophouden.

Dit o.m. schrijft minister ir. G. Braks (landbouw en visserij) in een brief aan de leden van het Interprovinciaal Overleg Recreatie en Natuurbescherming. Daar in geeft hij een nadere toelichting op het beleidsvoornemen om in het kader van de voorbereiding van zijn begroting voor 1985, de specifieke middelen ten behoeve van Nationale Landschappen te heroverwegen.

Een belangrijke pijler van het experimentele beleid Nationale Landschappen is steeds een gecoördineerde inzet geweest van al bestaande instrumenten en middelen die voor het bereiken van de beoogde doelstellingen van belang zijn. "Dit uitgangspunt blijft onverlet", aldus minister Braks, "zeker waar het de verantwoordelijkheid van het departement van landbouw en visserij betreft".

Het beleidsvoornemen om de specifieke middelen ten behoeve van Nationale Landschappen te heroverwegen zal dan ook niet doorwerken in andere onderdelen van zijn beleid, zoals het aangaan van beheers- en onderhoudsovereenkomsten en de reservaatvorming in het kader van de Relatienota, de voorgenomen instelling van Nationale Parken en het beleid inzake de openluchtrecreatie.

Onderzoek en voorlichting boomteelt en stedelijk groen in een centrum

Onlangs heeft een wijziging plaatsgevonden in de organisatie van de voorlichting en het praktijkonderzoek in ons land ten behoeve van de boomteelt en het stedelijk groen. Dit heeft o.m. geleid tot het oprichten van een Centrum voor Onderzoek en Voorlichting Boomteelt en Stedelijk Groen (CBSG) in Boskoop.

Het centrum omvat twee landelijk werkende diensten, die beide behoren tot de Directie Akker- en Tuinbouw van het ministerie van landbouw en visserij, nl.

- het Proefstation voor de Boomteelt en het Stedelijk Groen;
- het Consulentschap in Algemene Dienst voor de Boomteelt en het Stedelijk Groen.

Deze wijziging in de organisatievorm beoogt een uitbreiding van de voorlichting en een versterking van het praktijkonderzoek ten behoeve van de twee sectoren.

Tot directeur van het Proefstation voor de Boomteelt en het Stedelijk Groen is benoemd ir. W. J. Bosch (35), momenteel belast met de leiding van het Proefstation voor de Boomkwekerij en de consulentschappen in Algemene Dienst voor Boomkwekerij en Stedelijk Groen.

Tot consulent in Algemene Dienst voor de Boomteelt en het Stedelijk Groen wordt per 1 september a.s. benoemd dr. ir. K. Rijniersce (34), momenteel hoofd van de afdeling Bodemonderzoek van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders.